

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації «Застосування загальних принципів права міжнародними кримінальними судами і трибуналами» здобувачки ступеня доктора філософії з галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право» Іліки Марини Іванівни

1. Актуальність теми дисертації

Одним з найцікавіших джерел міжнародного права, в плані наукового дослідження, безумовно, є загальні принципи права, визнані цивілізованими націями. Закріплені в ст. 38 (1) Статуту Міжнародного Суду ООН, вони виступають як одне з основних джерел, якими має керуватися суд при винесенні рішень, і відповідно, розглядається як одне з основних джерел регулювання міжнародних правовідносин у всіх сферах.

Застосування загальних принципів права органами міжнародної кримінальної юстиції не тільки сприяє формуванню єдиної правової доктрини, але й відіграє важливу роль у зміцненні довіри до міжнародного правосуддя та його легітимності. Не дивлячись на універсальний характер таких принципів, їхнє тлумачення та застосування може відрізнятися в залежності від конкретного юрисдикційного контексту, фактичних обставин справи та історичного досвіду.

Питання застосування загальних принципів права в міжнародних кримінальних судах та трибуналах набуває особливої гостроти для України у контексті агресії Російської Федерації. Після перемоги України необхідно буде вирішувати проблему притягнення до відповідальності осіб, винних у воєнних злочинах з боку РФ. Загальні принципи права можуть стати ключовими у створенні ефективних інституційних механізмів судочинства. Вони також допоможуть обґрунтувати необхідність притягнення російських воєнних злочинців до суду та забезпечити справедливість для жертв конфлікту.

Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка, протокол № 27/10 від 26.10.2016 р.

2. Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до планів науково-дослідних робіт кафедри міжнародного права Львівського національного університету імені Івана Франка «Міжнародне право XXI ст.: сучасний стан та перспективи розвитку» (державний реєстраційний № 0113U00870) на 2013–

2017 рр. та «Україна в сучасних міжнародно-правових відносинах» (державний реєстраційний № 0117U001397) на 2017–2021 рр., «Україна і формування нового міжнародного правопорядку» (державний реєстраційний № 0122U200450) на 2022 – 2025 рр.

3. Особистий внесок здобувачки в отриманні наукових результатів

Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, яке було проведене перше для вітчизняної міжнародно-правової науки комплексне дослідження теорії та практики застосування загальних принципів права в рішеннях міжнародних кримінальних судів і трибуналів. Доведено, що загальні принципи права є одним з ключових джерел права загалом. Вони слугують свого роду ідеологічною основою права, визначаючи його зміст та характер правового регулювання суспільних відносин. Більшість загальних принципів права зародилися ще в римському приватному праві і пройшли тривалий шлях еволюції, в ході якого змінювався зміст та характер їх застосування в юридичній практиці. Обґрунтовано тезу про те, що за допомогою загальних принципів права можливе притягнення до індивідуальної кримінальної відповідальності згідно з нормами міжнародного права вищого військово-політичного керівництва РФ та осіб, які беруть безпосередню участь у злочинах агресії.

Аналіз, який проводить М.І. Іліка, доводить, що науці міжнародного права відсутнє єдине розуміння загальних принципів права як джерела міжнародного права. Існують суперечки з приводу різних підходів, в тому числі, їх включення до переліку джерел міжнародного права. Не до кінця вирішеним є питання стосовно того, чи не суперечить застосування загальних принципів права суверенітету держав, оскільки вони не були створені на основі їх спільної згоди.

Здобувачка обґрунтувала висновок, про те, що Нюрнберзький трибунал підкреслив відповідальність осіб за воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид, незважаючи на їхній статус або посаду, закладаючи основу для майбутніх стандартів міжнародної юстиції, сформувавши при цьому практику застосування цих принципів для кримінального переслідування міжнародних воєнних злочинців. Міжнародний трибунал для колишньої Югославії та Міжнародний трибунал для Руанди, створені під егідою ООН, продовжили традицію застосування загальних принципів права, а також внесли свої інновації, зокрема з питань захисту свідків та інших учасників судового процесу. Міжнародний кримінальний суд (МКС) як постійний орган міжнародної кримінальної юстиції перейняв досвід попередніх трибуналів та активно використовує загальні принципи права у своєму правосудному процесі.

Результати досліджень, які наведені у дисертаційній роботі та опубліковані у наукових статтях, належать авторці і є її науковим доробком.

4. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором вирішень, висновків, рекомендацій

Одержані результати є науково обґрунтованими і достовірними, оскільки повністю підтверджуються сучасними та взаємодоповнюючими методами досліджень. Їх багаторазово апробовано у вигляді доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях та перевірено під час рецензування публікацій у фахових виданнях, в тому числі у наукових виданнях іноземних держав.

5. Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру

Дисертанткою було проведене перше для вітчизняної міжнародно-правової науки комплексне дослідження теорії та практики застосування загальних принципів права в рішеннях міжнародних кримінальних судів і трибуналів, а саме:

вперше у вітчизняній науці міжнародного права:

- доведено дуалістичну правову природу загальних принципів права як універсального джерела міжнародного права, що дозволяє використовувати їх для забезпечення балансу між іншими джерелами зазначеної системи права;

- обґрунтовано тезу про те, що за допомогою загальних принципів права можливе притягнення до індивідуальної кримінальної відповідальності згідно з нормами міжнародного права вищого військово-політичного керівництва РФ та осіб, які беруть безпосередню участь у злочинах агресії;

- доведено наявність уніфікованого підходу до розуміння загальних принципів права у діяльності всіх міжнародних кримінальних судів та трибуналів, що надає їм змогу взаємно посилатися на їхню практику;

удосконалено:

- підходи до розуміння загальних принципів права як ключових орієнтирів для судів та трибуналів у забезпеченні справедливості, універсальності рішень та захисту прав особи;

- доктринальні підходи щодо ролі загальних принципів права при здійсненні міжнародного правосуддя в контексті виконання ними конкретних функцій;

- наукову позицію, що тлумачення загальних принципів права в процесі міжнародного кримінального судочинства має відбуватися в спосіб, який збалансовує міжнародно-правовий і національно-правовий виміри;

- положення про допустимість застосування загальних принципів права в практиці міжнародного кримінального правосуддя;

- висновки щодо використання загальних принципів права, яке визначається конкретним контекстом і включає фактичні обставини справи, діюче право, а також міжнародно-правові норми та стандарти.

отримали подальший розвиток висновки про:

- розмежування загальних принципів права та основних принципів міжнародного права (норми *jus cogens*), які відрізняються юридичною природою та функціями;
- допустимість застосування загальних принципів права за умови їх існування в національних правових системах;
- класифікацію обов'язкових умов застосування загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями, в практиці органів міжнародної кримінальної юстиції;
- обмежувальне тлумачення, яке застосовують трибунали стосовно загальних принципів права, закріплених в їх установчих документах;
- динамічний характер загальних принципів права як джерела сучасного міжнародного права, необхідного для здійснення міжнародного судочинства в цілому та міжнародного кримінального правосуддя зокрема.

6. Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації

6.1. Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Іліка М. Звернення до джерел національних правових систем для тлумачення загальних принципів права у практиці органів міжнародної кримінальної юстиції. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. С. 43–50.
2. Іліка М. Загальні принципи права: природно-правовий та позитивістські підходи до їх розуміння. *Публічне право №1 (37)*. 2020. С. 169 – 175 .
3. Задорожна С., Іліка М. Практика міжнародних військових трибуналів щодо застосування загальних принципів міжнародного права. *Український часопис міжнародного права*. Вип. 4. 2022 С. 24–30. **(Особистий внесок здобувача: здобувачем досліджено та проаналізовано досвід колишніх міжнародних трибуналів *ad hoc* (МВТ, МТКЮ) щодо застосування загальних принципів права та їхній вплив на формування доктрини загальних принципів права в сучасному міжнародному кримінальному праві)**.

6.2. Одноосібні розділи в колективних монографіях:

4. Maryna Ilika. Jurisdiction of the International Criminal Court during the war of the Russian Federation against Ukraine. Ukraine in the system of modern international legal order and European integration: problems of doctrine and practice in the context of modern humanitarian challenges: collective monograph / edited by authors. Chernivtsi, Ukraine : Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, 2022. С. 481–508.

7. Апробація основних результатів дослідження на конференціях, симпозіумах, семінарах тощо

5. Іліка М. Зміст загальних принципів права як джерела міжнародного права. *Збірник наукових праць V щорічної міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції міжнародних відносин: політика, економіка, право»*. Львів, 2016. С. 41–47.

6. Іліка М. Тлумачення та застосування принципу «особистої вини» як загального принципу права в практиці міжнародного військового права. *Збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Право і держава в період криз: ризику та можливості»*. Київ, 2020. С. 29–33.

7. Іліка М. Міжнародний кримінальний суд та військові злочини Росії проти України. *Ukraine in the system of modern international legal order and european integration: problems of doctrine and practice in the context of humanitarian challenges: Collection of scientific materials*. Chernivtsi, 2023. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича, С. 154 – 163.

8. Іліка М. Роль загальних принципів права у створенні спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України *Юридичні науки: проблеми та перспективи: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя 24-25 лютого 2023 р.* Львів. Торунь: Liha-Pres, 2023. С. 315-319.

8. Наукове значення виконаного дослідження із зазначенням можливих наукових галузей та розділів програм навчальних курсів, де можуть бути застосовані отримані результати

Отримані результати розширюють розмежування загальних принципів права та основних принципів міжнародного права (норми *jus cogens*), які є різними за своєю юридичною природою та функціями, визначають існування та допустимість застосування загальних принципів права лише в разі підтвердження їх існування в національних правових системах, класифікацію обов'язкових умов застосування загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями, в практиці органів міжнародної кримінальної юстиції, обмежувальне тлумачення, яке застосовують трибунали до змісту загальних принципів права, що закріплені в їх установчих документах, динамічний характер загальних принципів права як джерела сучасного міжнародного права, необхідного для здійснення міжнародного судочинства в цілому та міжнародного кримінального правосуддя зокрема.

9. Практична цінність результатів дослідження із зазначенням конкретного підприємства або галузі, де вони можуть бути застосовані

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що полягає у можливості використання здійснених в рамках дисертаційного дослідження: у науково-дослідній роботі в ході подальших досліджень міжнародно-правових аспектів застосування загальних принципів права в міжнародному кримінальному правосудді; у зовнішньополітичній та дипломатичній роботі: при представленні позиції України щодо покарання російських воєнних злочинців; в навчальному процесі: під час підготовки та викладання навчальних дисциплін «Міжнародне публічне право», «Міжнародне кримінальне право», «Міжнародне правосуддя» та ін.

10. Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення

Дисертація за структурою, мовою та стилем викладення відповідає вимогам МОН України.

Дисертацію заслухано та обговорено на фаховому семінарі кафедри міжнародного права факультету міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 4 від 3 листопада 2023 року). У ході обговорення дисертації суттєвих зауважень, які стосуються суті роботи, не було висунуто.

В цілому дисертаційна робота Іліки Марини Іванівни «Застосування загальних принципів права міжнародними кримінальними судами і трибуналами» є завершеною науковою працею в межах поставлених завдань, у якій науково обґрунтовано теоретичні положення, ідеологічні орієнтири, методи та умови застосування загальних принципів права міжнародними кримінальними судами та трибуналами.

Основні результати наукового дослідження відображено у трьох авторських статтях, що опубліковані у наукових фахових виданнях України, та в одному одноосібному розділі колективної монографії, яка пройшла рецензування та рекомендовано до друку Вченою радою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

На основі вищевказаного можна зробити такі висновки щодо поданої дисертаційної роботи:

1. За актуальністю обраної теми, обсягом, достовірністю та рівнем апробації отриманих результатів, науковою новизною, обґрунтованістю висновків, практичною цінністю дисертаційна робота «Застосування загальних принципів права міжнародними кримінальними судами і трибуналами» відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої

ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

2. Дисертація відповідає спеціальності 293 «Міжнародне право» (галузь знань 29 «Міжнародні відносини»).

3. Наукові праці Іліки М.І., опубліковані за результатами дисертаційної роботи, за кількістю та якістю відповідають пп. 8-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

4. Дисертація «Застосування загальних принципів права міжнародними кримінальними судами і трибуналами» Іліки Марини Іванівни рекомендується для подання до розгляду та захисту у спеціалізованій вченій раді.

Головуючий на засіданні фахового семінару,
доцент кафедри міжнародного права,
канд. юрид. наук, доц.

Володимир ЛИСИК

03.11.2023 року

Лисик В.

ПІДПИСАНО
ГОЛОВНИЙ СЕКРЕТАР
ІНСТИТУТУ ПРАВА
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІВАНІА ФРАНКА